

Sterne után

KÖNYVKRITIKA – Élet és irodalom, XLIX. évfolyam 28. szám, 2005. július 15.

Abdelkader Benali: Menyegző a tengernél. Fordította Fenyves Miklós. Előszó: Závada Pál. Gondolat Kiadó, Budapest, 2005. 236 oldal, 2490 Ft

A fiatal, de Hollandiában máris a legjobbak között emlegetett marokkói származású holland író egy család történetén keresztül Nyugat és Kelet találkozását meséli el a műtőasztalon.

A regény cselekménye röviden összefoglalható. Minar Terut fiatalkorában egy néven nem nevezett, de erősen Marokkóra emlékeztető országból Hollandiába költözött, ahol igazi mintaemigránsként sikerült egzisztenciát teremtenie magának, feleségének és két gyerekének. Mosza, az öccse, mindenben az ellentéte: sohasem hagyta el a szülővidékét, egész nap csak lebzsel, kétes üzemeket folytat, és rendszeresen eljár a kuplerájba. Azonban, mivel a vidéken a hanyatlás jelei mutatkoznak, egy idő után még ő is elkívánczik a falujából; eszébe jut a nyugatra jutás legkönnyebb és legtesthezállobb módja: elvehetné bátyja már Hollandiában született és nem is csúnya lányát, a büszke és önérzetes Rebekát. Teruttól sem idegen ez a gondolat, hiszen így két legyet üthetne egy csapásra: egy marokkóihoz adhatná a lányát, és testvérét is jó útra téríthetné. A menyegzőre a tenger mellett kerülne sor, abban az - egyébként minden eresztékében recsegő - házban, amelyet hollandiai keresményéből Mosza segítségével építtetett Terut. Ám Mosza még a menyegző előtt kerekelt old; Rebeka bátyjának, Lamaratnak kell megkeresnie, aki meg is találja: a kuplerájban. Rebeka pedig bosszút áll: ez az "eleven rejtély" - ahogy Závada Pál jellemezte -, ez a mai Judit, "véresszájú" nagyanja nyomába lépve (aki annak idején kénytelen volt elharapni Lamarat köldökszínórját) a tengerparton leharapja (pontosabban lenyisszantja) "Mosza faszának a fejét". Ez a félig-meddig mitikus rítus megpecsételi a család sorsát. Hiába szerették volna a két kultúrából megőrizni és továbbvinni azt, ami értékes, hiába próbáltak visszautazni az időben, és - mint egy fantasztikus filmben - a múltban kijavítani a hibát, hogy elejét vegyék a fenyegető romlásnak (ne feledjük, nyugati ésszel a családtagok közti házasság az idő rendjét felborító szabályszegés).

A regény összes valamirevaló szereplője Ki nevet a végéig játszik. Sőt, maga az elbeszélés is ennek a játéknak a menetét követi, vagy inkább a libajátékét. Ide-oda ugrálunk az időben; ha az elbeszélő előreszalad, gyakran olyan helyre ér, ahonnan még a kiindulási pontnál is hátrább kell mennie - de annyi baj legyen. A nem túl formabontó cselekmény két szálon fut, az olvasó párhuzamosan ismeri meg a menyegző előzményeit és a család hosszú történetét; de az időkezelés mindenért kárpótol. Egy játékosnak még azt is megengedik a szabályok, hogy a két szál történései közt is átjárhasson: a családtörténet elején a nagymama azért nem találja a rozsdamarta ollót, amellyel elvágthatná Lamarat köldökszínórját, mert arra Rebekának van szüksége a menyegző-szál utolsó jelenetében - noha akkor a lány, ahogy mondani szokás, még pajzán gondolat se volt.

Sajnos a könyvben elég sok az üresjárat. Egy idő után a nyelvi játékok áradása is zavaróan hat, főleg, mert Benali kertjében mintha csak egy "tréfafa" állna - a viccek többsége a szó szerinti és az átvitt jelentés összevillantására épül, igaz, ez aztán bőven terem. A magyar változat is tele van ötlettel;

nagyon közel marad az eredetihez, de közben egy pillanatra sem válik fordításízűvé. Fenyves Miklósnak nem ez az első bravúros munkája, néhányan talán olvasták Nescio-fordítását, amely a litera.hu-n jelent meg. Ráadásul ez esetben a fordítás még gazdagítja is az eredetit. A holland szöveget olvasva úgy érezzük, hogy Benali fejéből számolatlanul pattannak ki a viccek - ezek azonban a fordító számára feladványok, amelyeket meg kell oldania. Ez a kényszer pedig sajátos ízt ad egy olyan könyv magyar változatának, melynek minden szereplője igyekszik utolérni vagy a többiekét, vagy magát. A szülőkről ezt olvashatjuk: "sorra mozgásba lendültek mind a négyen, nagyság szerint, mint a Dalton-fivérek". A párhuzamosan kopaszodó és szakállasodó apáról meg ezt: "Talán ez volt az apa élete: alkalmazkodni a szőréhez"; Lamaratról, aki az utcán edz, és versenyt fut az idővel, ezt: "legközelebb majd még jobban megy, addig, amíg nem lesz a legeslegjobb. Nulla egész nulla nulla".

Lamarat születésének nem egy furcsasága, és e születés késleltetett elbeszélése, ahogy a gondolatok cikázása, a gátlástalan tréfálkozás, a történet szabályos rendjének felborítása, a spontaneitás látszatát keltő írásmód is egyértelműen a Tristram Shandyt idézi. Ezt a látszatot mesterien teremti meg Benali: az olvasó csak a könyv közepén kezdi sejteni, és a vége felé lesz biztos benne, hogy szerző fejében már akkor teljesen kész volt a regény, mielőtt az első - egyébként jó hosszú - mondatot leírta volna. És Sterne-t idézi a regény mámorító súlytalansága is, ami meglehetősen szokatlan egy olyan szerzőtől, aki egyaránt szippantott Nyugat és Kelet levegőjéből.

Sterne persze utolérhetetlen: Benali talán közelebb kerülhetett volna hozzá, ha kicsit később indult volna a pályáján, és Sterne kicsit előbb.